in

Gymnasio regio Münner

pridie Calend. Septembres anni MDCCCXXXVII

rite celebranda

RECTORIS COLLEGIIQUE NOMI

indicit

JOSEPHUS GUTENAECKER,

Philos. Doctor et Gymnasii Profefsor.

Variae lectiones Sallustianae ex tribus codicibus manufcriptis excerptae.
Particula I.

WIRCEBURGI

typis Comm. Assessoris Bonitas viduae. MDCCCXXXVII.

1837

Sallustii codices manuscripti tres, quos, candide lector! cum editione Cl. Dr. Ernesti Guilielmi Fabri *) jam primum collatos vides, hi sunt:

I. RULANDIANUS = R. – Codex membranaceus e saeculo XII oriundus forma octava, (6 3/4′ alt., 4 3/4′ lat.) complectitur folia CXVIII nec numeris nec signis distincta et quinque constat partibus, quarum unaquaeque alia manu exarata est. Folium primum, quod libri inscriptionem „Salustius et flores rethorici“ ostendit et in parte aversa hymnum christianum continet, tum demum adjectum est, quum singulae codicis partes in unum volumen compingerentur. Folia 2–19, a. exhibent Sallustii Catilinam, folia 19, a–53, b. Sallustii bellum Iugurthinum; utrumque opus eadem manu scriptum est, quae in fine folii 53, b. et haec addidit:

„Si cupiſ ignotum jugurtae noſcere laetum.
Tarpeia rupe pulſuſ ad ima ruit.

In principio huiuſ operiſ iſta requiruntur. ſcilicet uita auctoris. Materia. Intencio. Vtilitaſ. et ad quam partem philoſophiae expectetſ. Sed ante quam ad iſta ueniamuſ hiſtoriam breuiter praemittamuſ. Hiſtoria taliſ eſt. Poſt dominacionem lucii ſyllae. maxima cupido capiendo rei. p. inuasit catilinam. qui cum eſſet inferior uiribuſ et ſapientia. latenti coniuratione conatuſ eſt facere. quod ille aperte fecerat. Vnde romani compulſi ſunt mandare conſulatum marco tullio ciceroni ſapienti et illuſtri uiro licet ignobili. Cuiuſ ſapientiam et aſtutiam catilina deuitanſ ſeceſſit feſulaſ. relictiſ rome ſuiſ ſociiſ quibuſ principibuſ coniurationiſ praecepit. ut opeſ coniurationiſ quoquo modo poſſent confirmarent. Cethego. et ceteriſ. Sed tandem per nuncioſ allobrogum deprehenſi ſunt et in tulliano carcere ſuſpenſi. Hiſ ita geſtiſ romani direxerunt exercitum contra catilinam. et in agro piceno pugnatum eſt. ubi omneſ tam romani quam catilinarii. aut ſunt interfecti. aut grauiter ad mortem uulnerati. Vita taliſ eſt. quia auctor iſte ſcilicet ſaluſtiuſ. ſapientiſſimuſ et nobiliſſimuſ romanuſ civiſ fuit. qui primo tempore ſuae aetatiſ litterarum ſtudio uacauit. Sed tandem iuxta romanorum conſuetudinem ad militare negocium ſe tranſtulit. Vbi cognitiſ multiſ maliſ et miſeriiſ. ad ſtudium litterarum reuerſuſ eſt. Vnde quidam inponebant ſibi nomen inerciae. ſed et ipſe oſtendit maiuſ commodum rei. p. prouenturum ex ſuo ocio. quam ex aliorum negocio. Et comprehendit omneſ hiſtoriaſ romanorum decem uoluminibus. Materia huiuſ eſt. Et ſui compliceſ et romani rem. p. defendenteſ. Vel materia eſt. bellum quod fuit inter romanoſ et catilinarioſ. Intentio eiuſ eſt quoſlibet dehortari ab inuaſione rei. p. dupliciter oſtendendo turpem exitum catilinae. et ponendo M.T.C. in egregia laude. Vtilitaſ eiuſ eſt. deuitatio illorum periculorum quae catilina incurrit. Ad aethicam ſpectat. quia de nominibus ait:“ (?!)

Postero tempore ab alio quopiam hi versus adjecti sunt:

„Andrew iar andrew gůt
Corpus non aliud alius. ſet res dabit annus.
Hvnger iſt gůt chorch.
Cumque (?) fameſco ſatis eſce ſapor est bonitatis.
Gůt beſicht iſt halwer gůlt.
Dimidium ſenſus bonus eſt ad (?) praedia (?) ſcenſus.“ (=cenſus)

*) C. Sallustii Crispi opera. Mit Anmerkungen von Dr. E. W. Fabri, K. B. Profeſsor am Gymnasium zu Nürnberg. Nürnberg bei Joh. Ad. Stein. I Bd. 1831. De coniuratione Catilinae liber. – II Bd. 1832. De bello Jugurthino liber.

Codex iste Sallustianus quum LIII foliis, quorum octona manipulum efficiunt, constitisset, undecimum excisum est, ita ut Catil. cap. XL, 6, — XLV desint. Manipuli in fine foliorum 9, 16, 24, 32, 40, 48 ita signantur: .I.⁹, .II.⁹, .III.⁹, .IIII.⁹, .V.⁹, .VI.⁹ — Litterae minusculae, vocum compendia plurima, ubique ſ longum et u pro v et V pro U, hinc inde glossae interlineares aut variae lectiones, atramentum fuscum, initiales maiores rubrae, lineamenta XXXI in singulis paginis ducta. Ad marginem folii 34, a. verba alia manu scripta leguntur: „Nos Emich dei gratia Comes palatinus quum (?) salus mea fuit auspensa."

Flores rhetorici, qui codicis Rulandiani tres medias partes, a diversis congestas librariis, conficiunt, ita sunt distributi: A) fol. 54—84, B) fol. 85—93, a. — quibus eadem manus Ovidii elegiam, quae Nux inscribitur, fol 93, a — 96, a. adjunxit. Margini folii 94, a. adscriptum est: „Jch arnölt der meissenhauser cupürt dem" .... C) fol. 97—104.

Reliqua codicis pars continet Virgilii Eclogas X fol. 105—118 mutilas, desunt enim Eclog. V, 86—90. VI, 1—48. X, 38—77. Sed de his alias.

Hunc codicem Antonius Ruland, Herbipolensis, SS. Theologiae Doctor, etc., cujus nunc est, quum Scheppleri, Assessoris in judicio appellatorio, qui IX ante Cal. Octob. a. MDCCCXXXI Wirceburgi diem obiit supremum, libraria supellex auctione divenderetur, sibi acquisivit, eumque, quae singularis eius in me est amicitia, libentissime mecum communicavit. Sallustius unde in Scheppleri bibliothecam migraverit, me fugit.

II) WIRCEBURGENSIS = W. — Codex in bibliotheca universitatis Wirceburgensis asservatus, et Mp. m. q. 1 (=Manuscripta pergamena miscellanea quart. 1) insignitus, formae quartae minoris (8 3/4′ alt., 6′ lat.), saeculi XV exeuntis, membranaceus, levigatus, nitide scriptus, quamquam nonnulla quaedam erasa, deleta, superscripta et margini adscripta reperiuntur, complectens folia XCIV, nec numeris nec custodibus notata, continet Sallustii Catilinam et bellum Iugurthinum. In hunc codicem omnia quadrant, quae Blume in Itinere Italico, Vol. IV, Halis, MDCCCXXXVI p. 119 de codicibus saeculi XV exeuntis scribit:

„Als die Italiener aus dem Abschreiben alter Hss. ein Gewerbe machten, wurde dasselbe bei lateinischen Autoren in Florenz, Mantua u. a. O. beinahe fabrikmässig betrieben. Ein besonders fein geglättetes Pergament, eine Schrift die zwischen der des XI. Jahrh. und den elegantesten ältern Drucken die Mitte hält, um die erste Seite ein Rahmen von Arabesken, welche unten in das Wappen des Bestellers, auch wohl mit den Anfangsbuchstaben seines Namens endigen, — das sind beinahe stehende Eigenschaften solcher Copien, die freilich in kritischer Hinsicht nicht eben höher angeschlagen werden dürfen, als eine alte Ausgabe."

Ea ornamenta, quae folium 1, a. cingunt, elegantissime picta in coronam desinunt, quam vacuam et nomine et insigni duo utrinque infantes manibus tenent. Initialis vocabuli Omnes Sallustii, ut videtur, laureati librumque manu tenentis imaginem repraesentat quum summa arte delineatam, tum coloribus ornatam nitidissimis. Pariter initialis vocabuli Falso, quo bellum Iugurthinum fol. 33, a. incipit, picta et deaurata est, minus tamen eleganter et inventa et elaborata. Folio 93, b. finitur bellum Iugurthinum, cui in reliqua hujus folii parte et in pagina sequenti haec adjecta sunt:

Putant nonnulli finem huius historiae Iugurthine deficere: nec temere: quoniam non procedit: quid deinceps de Iugurtha secutum sit: Vbi et quomodo mortuus. et quis regno numidiae successerit quid cum Bocco rege getulie et Romanis de federibus agitatum sit.

Sequuntur argumenta duo super ambabus historiis sallustianis. edita per Angelum decembrem Italicum oratorem. Caesar augustae.

In Catelinariam historiam.

Insignis genere: eloquio: ui denique magna
Corporis atque animi: sed erat catilina maligno
Ingenio: nam sponte subit nesania mentem
In patriam ferro ac flammis armare cohortes:
Implessetque nefas: nisi jam cicerone retecta
Consule flagitia: atque armis compressa fuisset
Cum duce: tota acies: sic consul uictor et hostem
Obruit: et tanto soluit discrimine Romam.

Sequitur. In Jugurtham.

Militie meritis Ingurtha adscribitur heres
Poenorum imperio, quod Rex Micipsa tenebat:
Iempsale germanis pariter sub adherbale uinctis
Persidus hos gladio gemmos Jugurtha necauit:
Sed mox ipse suis penas cum sanguine soluit
Flagitiis: bello namque est superatus, et affro
Imperio exutus Romam deducitur: omni
Ridendus populo: capitoliique arce ruendus.

III) HEFFNERIANUS=H — Codex chartaceus, folio minore, (11′ alt., 8′ lat.) Catilinam modo continens, complectitur folia XXII, signis non distincta, litteris romanis maiusculis sed negligenter exaratus, quamquam ex antiquo et optimae notae exemplari transscriptus esse videtur. Glossae interlineares vel variae lectiones passim inveniuntur. Littera prima initialis (2 1/4′ alt., 2′ lat.) colore rubro et virdi picta est, aliae litterae initiales maiores desunt, ita ut spatium vacuum ad eas adscribendas sit relictum; charta densa et signo librae notata. Quando et a quo hic Sallustii de Catilinae conjuratione liber sit descriptus, videre licet ex iis, quae folio 22, b. addita sunt: „Sallustii Crispi Romani Senatoris in Cathelinam liber finit faeliciter Anno lxvuj (i. e. MCCCCLXVIII) per Samuelem Caroch ꝛc (? et cetera?) conscriptus.“ Samuelem Carochium fuisse poetam laureatum, sed famelicum, fortasse Altdorfianum, testatur Christoph. Theoph. de Murr in: Memorab biblioth. publicarum Norimberg. et univers. Altdorfianae. Norimb. Hoesch. MDCCLXXXVIII, P. II, p. 151—152 scribens:

72. Foliorum 26. Epistola Samuelis Karoch, laureati poetae, de amore cuiusdam studentis erga mulierem civaticam incipit feliciter. In 8 . . . .

Altera historia amatoria intermixta ita clauditur fol. 9. finit congestum per samuelem Karoch poetam contextum quod ob reverentiam almae universitatis pro quodam prandio — poetatus sum.

Novissimos, cum altius progrediendi facultas data non sit, codicis possessores hos invenio: ab Joanne Josepho Ignat. Gerlachio, J. U. Lic., Principi Wirceburgensi a consiliis intimis, a. MDCCLXXXIII mortuo, hereditate relictum accepit filius Joannes Christoph. Jos. Ignat. Gerlachius, J. U Lic., Principi Wirceburgensi a consiliis aulicis; qui cum a. MDCCXCV obiisset, codex noster ad Christophorum Klinger, generum eius, venit, qui Director regiminis circuli Bavariae ad Moenum inferiorem et ordinis meritorum civilium Eques X· ante Cal. Martias MDCCCXVI Wirceburgi defunctus est. Cuius ex libris, quum auctio hereditaria constituta esset, codicem sibi Philippus Heffnerus, J. U. Lic., regiminis circuli Bav. ad Moenum inf. a consiliis, comparavit. Huic ego viro consultissimo pro summa, qua mihi non solum codicem conferendum tradidit, verum etiam eius explicuit historiam, liberalitate gratias ago quam maximas, Deumque optimum maximum iterum iterumque rogo, ut felicissimam ei atque jucundissimam praebeat senectutem

---

Superest, ut quam mihi in codicibus conferendis rationem sequendam esse duxerim, paucis doceam:

Scriptiones varias, innumerabiles enim sunt, eas tantum adnotavi, quae in verbis insunt, in quibus lectionum varietas invenitur; si codices lectionem eandem quidem sed varie scriptam praebent, tum scriptionem adhibui nobis usitatam; glossas codicum interlineares aut lectiones varias verbis, quibus superscriptae sunt, signis [ ] inclusas adjeci. Quum codices ubique c u m pro q u u m (semel q u o m in W legitur) p l e b s pro p l e b e s, s e n a t u s pro s e n a t i, d i i s pro d i s, i n g e n i i et sim. pro i n g e n i, d i v e r s u s, v e r t o, v e s t e r e. s. pro d i v o r s u s etc., v u l n u s e. s. pro v o l n u s, l a b o r e. s. pro l a b o s, s u p e r l a t i v a in — i m u s pro — u m u s, et fere ubique — e s pro — i s, — e n d u s pro — u n d u s et alias vocum formas discrepantes exhibent, has et reliquas quominus exscriberem, intermisi.

C. SALLUSTI CRISPI
DE
CONIURATIONE CATILINAE
LIBER.

INCIPIT SALVSTIVS. R — CRISPI SALVSTII HISTORICI CLARISSIMI DE CONIVRATIONE CATILINAE LIBER INCIPIT FOELICITER W —

I. 1. student sese R — sese natura student H — transeant silentio H — obediencia sunt H — 2. omnis nostra vis RWH — in anima R — servicio corporis R — cum diis nobis R — 3. videtur esse ingenii WH — ipsa vita WH — br. est efficere decet mem. n. q. maxime l. H — 4. gloria et fluxa H — virtus ingenii clara eternaq. H — 5. vine [an] R — ne vi corp. H — 6. Nam. priusq. WH — opus est facto R — 7. Atque utrumq. H — alterius alterum W. —

II. 1. in inicio RH — id nom. imperii prim. W — illud n. imperii pr. H — agebatur H — 2. Postea quam cyrus in asia. lacedemonii in grecia R — Postquam vero thyros in asya lacedomonii et athenienses in graecia cepere urbes H — dominandi et belli causas hab. H — habuere R — gloriam maximam H — posse ingenium W — 3. in pace ut in bello WH — ita ut in b. R — humanae res hab. W — humane res semper hab. H — ferri aut mutari aut misceri W — f. nec mut. atque misc. H — 4. his artibus facile R — quibus in inicio RH — 5. continencia aut equit. H — 6. semper a minus bono ad quemque optimum. Quae h. R — s. a minus bonq ad quenque optimum transfertur. Quae W — Ita imperium animo bono ad optimum quemque transfertur. Que h. H — 8. ventri dediti R — sicut WH — transegere W — Illorum ego H — utroque H — 9. is divinum vivere mihi frui atque ingenio videtur qui in aliq. H — facinoris atque a. b. famamque H —

III. 1. est enim bene W — et eciam bened. H — vel in bello W — aliorum facta RWH — 2. At mihi RWH — haud par gloria quocumque sequatur H — sequatur W — et actorem rerum H — dictis exaequanda sunt RW — exequenda sunt H — delicta quae RW — virtute atque gl. RH — virtute bonorum et gl. mem. W — fac. facto R — Si supra ea aliquid addideris ficta H — 3. in initio RWH — a studio RW — delatus RWH — multa mihi adversa R — mihi multa adversa WH — 5. Ac me cum reliquis W — ac cum me a rel. m. m. dissentire R — At me cum ab reliquorum malis H.

IV. 1. fuit mihi consilium H — [in] colendo R — off. me intentum et etatem H — 2. studio ambicio mala me R — studio me WH — et carptim et quaeque H — prescribere W — quo magis a spe H — 3. de coniuratione catil. W — quam brevissime pot. H — 4. Nam idem fac. H — in primis memorabile extimo magnitudine sceleris W — estimo H — 5. explicanda R — narrandi inicium H —

V. *Descriptio morum Catheline H* — 1. vi animi RWH — 3. algoris vigiliae RWH — est credibile H — 4. cuius libet rei RWH — profusus sui H — eloq. parum sciencie fastus eius animus H — 6. libido magna invas. H — 7. animus inopia R — ferox animus inop. H — hiis artibus H — commemoravi W — 8. Incit. eum preterea H — corrupte mores civitatis R — corrupti mores civit. WH — 9. milicieque quomodo paulatim immut. H — reliqueriat. ac paulatim immut. ex pulcherrima et ex optima flagicios. f. R — pulcherrima atque optima pessima atque flag. W — flagiciosissima quomodo facta f. H —

VI. 1. sicut R — in initio RWH — s. in incertis H — cumque iis abor. W — c. hiis abor. H — iis ab origine R — hominum genus H — 2. li postq. W — Hii p. H — alii alio RWH —

incredibili H — est memoratu W — coaluerunt ita brevi multitudo diversa atque vaga concor civitas facta est Sed postq. H — 3. eorum civilibus mor. WH — et satis pollens R — plerique habentur mortalium H — 4 reges principesque fin. H — paucis ex am. H — metu propulsi H — 5. alios alii H — parentes armis R — Postquam ubi H — auxilia prestabant H — [in] dandis R — 6. nomen regium R — infirmum annis ingen. valid. sapi. erat R — hii vel R — ii vel W — hii etate H — similitudine curae WH — 7. in initio WH — [in] inicio R — libertatis causa WH — fuerat repertum in R — se convertit RWH — et binos RH — insolescere per licentiam R — per licenciam putabant H —

VII. 1. eadem temp. R — quisque se W — extollere magis magisque H — habere in promptu R — 2. suspectiores boni quam mali sunt H — hiis WH — 3. est memoratu W — libertatem H — crevit H — successerat H — 4. ac simul belli erat paciens H — usum H — armis ac mil. R — equis militaribus H — in conviviis WH — 5. nec locus R — 6. sicque hostem f. H — sic quisque W — ferire et murum R. — ascendere murum H — ea divicias ea bonam R — ea divitias esse bonam W — eas esse divicias H — avidi laudis H — divicias et honestates vol. H — 7. Memorareque H — romanus populus R — munitas natura H — ceperit, ea res H — longius ab R —

VIII. 1. ea fortuna res H — libidine magis quam RWH — atque obscurat H — sicut ego estimo R — extimo W — sicuti existimo H — fuerunt W — minores quam W — quam fortuna fer. H — 3. provenire H — 4. ea facta fecere H — ea verbis RW — eam verbis H — ingenia scriptorum H — 5. at contra pop. R — copia scriptorum fuit W — copia ea scriptorum f. H — maxime negotiosus RWH — dicere et sua H —

IX. 1. avaricia minima H — 2. magnifici erant d. H — amicos RWH — 3. fideles duabus hiis art. H — advenerat H — rem publicam W — curabat R. — 4. maxima haec docum. R — prelio excess. R — e prelio exc. H — reliquere RH — a loco c. audebant H — 5. vero benefactis magis quam R — vero beneficiis magis q. W — vero et beneficiis magis q. H — agitabant imperium H — iniuria magis ign. H —

X. 1. Sed ubi populo Romano iusticia crevit atque labore reges magni domiti bello fere naciones et pop. H — fere nationes R — subacti sunt Karth. W — suba. et Karthago res emula imperii H — a stirpe RW — 2. iis otium W — divitiaeque RW — 3. cupido crevit imperii eaque materies H — eaque quasi mat. W. — fuerunt W — 4. ceteras bonas artes subvertit R — caeterasque bonas artes subvertit WH — pro hiis H — his artibus sup. W — docuit R — 5. fieri falsos coegit R — promptum in lingua est habere Amiciciasque inimiciciasque H — existimare H — 6. primum RH — paulatim primo W — interdum augeri H — inmutata est imp. ex iustimo atque ex optimo H — factum est WH —

XI. 1. animos exercebat R — virtuti RWH — 2. Hanc gloriam R — atque dolis et fallaciis H — 3. habet pecunie studium H — venenis imbuta W — malis corpus H — copia inopia R — 4. ex bonis H — alius domum alius agros capere H — victores feda R — f. atque crudelia W — cives WH — 5. in asyam H — fidum sibi H — fidum acceptumque fac. R — faceret fidum W — minusque liberal. H — habuerit R. — habuerat voluptaria H — amena ac vol. facile feroces mil. R — 6. Ibi tum primum W — potare statuas signa W — pictas tabellas vasaque celata H — privatim et publ. RWH — sacra phanaque H — 7. hii mil. RH — ii mil. W. — fecere victis R — victis facere H — 8. sapientum H — nedum illi RWH — obtemperarent RWH —

XII. 1. sequebantur H — 2. Igitur ubi ex W — pensi atque moder. R. — 3. cum domus atq. H — edificatas R — modo aedificatas W — modo egregie edificatas H — religiosissimi viri R — 4. Verum ea illi H — domus suas H — preter licenciam iniurie er. At hii H — 5. hi ignavissimi R — homines omnia per s. scelus sociis H — omnia sotiis W — viri reliquerunt victores. Proinde R — fortissimi victores reliquere: proinde W — victores reliquerant H — uti imperio H —

XIII. 1. nisi iis W — n. hiis H — quampluribus subversos H — maria constrata WH — 2. ludibrio esse H — 3. minus R — viros muliebria pati RW — pudiciciam mulieres H — in propatulo pudicitiam W — cupido sompni H — famem non sitim non frig. W — sitim aut frig. H — 3. 4. operiri. sed ubi familiares res defecerant ea omnia luxui antecapere ad facinora incendebant R — 5. carebat libidinibus W — carebit libid. H —

XIV. *Hic enumerat complices Katheline H.* — 1. tanta itaque corr. R — tanta itaque tanque corr. civ. catilina existimans id W — facillimum factu R — flagitiosorum atq. facinorosorum RWH — 2. ganeo, alea, manu RH — ganeo, ventre, pene bona patria, alea, manu lacer. W — flagicium atque fac. R — 3. ad haec quos RW — manus aut lingua RW — postremo quos H — ii cat. prox. familiares erant W — hii Katheline H — 4. illecebris gulae fac. W — 6. Nam ut RH — praebebat W — suptui neque sue modestie H — fidos obnoxiosque H — 7. nonnullos fuisse W — qui estimarent ita H — que frequentabat domum catheline H. — rebus quam H — quam cuiquam RWH — cuiquam comp. H —

XV. 1. Jam pridem catilina adolesc. R — Jam pridem adol kathel. H — nobili virgine R — veste et alia H — 2. umquam aliquis laud. R — adultum RW — prefignum etate adultum H — 3. Quae quidem in primis H — fuisse causa W — 4. potuit W — poterit H — ment. exercitatam H — excitam vexabant W — 5. Ig. eius color R — color eius exanguis W — color eius exaguis H — incessus erat W —

XVI. 3. peccandi minus R — sontes sicut insontes H — circumvenire vigilare scil. H — torpesceret RW — malus aut crud. H — 4. Is amicis H — simulque (simul quia?) per omnes terras es alienum ing. H — erat persolvendum et W — et quia pleriq. H — suo rapinarum H — 5. quia gneus pompeyus in exteris bellum H — petendi spes erat W — omnes res H — sed prorsus oport. Katheline erant H — s. ea omnia prorsus oport. catil. videbantur W —

XVII. 1. alios ortari W — temptare alios R — 2. exploratum est quae R — sunt omnia quae v. W — necessitudo plurimum H — 3. publius Antronius H — gayus cethegis publius servius Silla servii filius Lucius phorguncius Quintus Anius H — P. servius. lucii Sille servii filius R — P. servilius syllae servi filius, L. vargunteus W — Lecca WH — 4. Curius ex eq. W — scatilius H — ad haec m. WH — et municipiis [v. numicipiis] nobiles domi erant. Preterea erant compl. R — 5. consilii huiuscemodi R — huiusce consilii W — 7. fuerunt H — cred L. crassum non ign. esse eius consilii quia W — Marcum lucinium cr. H — ductabat et cui. H — opes noluisse W — valuisset coniuracio H — principem fore WH —

XVIII. 1. antea coniuravere H — coniuravere item W — 2. de qua re quam H — L. tullio. et M. lepido cons. P. autronius. P. silla R — L. tullio M. lepido W — Lucio Tulio et Marco lep. c. p. antronius H — penas dedere H — 3. prohibitusque R — inter legittimos d. profiteri [persolvere] H — 4 gayus piso H — fauciosus [discors] H — 5 Cum hoc [s. gneo pisone] R — Cum hec cathelina et antronius H — Kalendarum Jan. H — Januarii RH — L. cottam L. torq. W — interficere fascibus H — ad op obtinendas H — hyspanias mitt. parabant H — 6. februarii H — transtulerunt W — 7. Jam tum in nonis februarii non R — 8. urbem Romam RWH — diremit consilium RW —

XIX. 1. adiciciente (?) Marco cr. H — M. Crasso R — inimicumque R — 2 invitus provinciam H — procul volebat quia simul H — boni quam plures WH — potentia Pomp. WH — 3. S. hiis pyso in provinciam H — exercitum W — 5. gnei pompey H — ex eius voluntate W — ex volunt. eius H — hisp. propterea W — facinus tale H — 6. relinquimus RWH — superiori H — dictum est RH —

XX. 1. eos [complices suos] H — memoravi [recitavi] H — in rem [in utilitatem] universos H — appellare, hortari W — secessit RWH — remotis R — *Oracio catheline in qua intendit cohortari complices suos ad accelerandam coniuracionem. H* — 2. vestra satis mihi apectata f. W — vestra satis spect. H — oport mihi res cec. spesque m. H — res mihi accidisset W — dominationis RWH — fuisset RWH — neque per H — 3. animus meus ausus W — eadem

mihi b. malaque intellexi. Nam R — intellexi esse H — 4. velle et idem R — 5. Sed ea quae ego mente W — 6. Ceterum [amplius] H — magis magisque an. R — magis ac magis a. H — quae condicio vite [quia in servitutem detrudimur] H — ipsos vindicemus R — ipsos in libert. vindicemus W — ipsos vendicemus in l. H — 7. Nam [racio] H — ius ac diccionem H — concessit „con" ante „cesait" erasum in R — illi reges W — vect. erant R — boni atque strenui R — Ceteri [nos] o. strennui [in animo] boni [in consiliis] nobiles [progenie] H — iis obn. W — hiis [senatoribus] obnoxii [obedientes]. Quibus si rp. valeret [si essemus concordes] formidini [timori] H — 8. gratia, honos W — illos [senatores] H — [sed] nobis relinquere [runt] pericula [in bellis] repulsas [in petendis honoribus] egestatem [paupertatem] iudicia [in causis] Quousque t. H — reliquerunt W — repulsas, aegestatem W — 9. o fortissimi R — vitam hanc mis. R — fueritis RWH — 10. per deum WH — fidem testor. vict. R — vobis H — valet animus H — consenuere WH — cetera res [s. i bellum] R — 11. ingenium est RWH — profuderant H — familiarem ad W — binas domus a. ampl. cont. H — 12. Theoreumata H — nova diluunt H — trahunt ac vex W — div. suas vincere RWH — 13. At [sed] n. e. domi inopia [quia necessaria desunt] f. es alienum [ad solvendum]: mala res [in praesenti propter inopiam]: spes [in futuro] m. asp denique [tandem] H — 14. animam [vitam] Quin [pocius] ig. expergescimini [evigilate] en illa (quam sepe obtastis) lib. H — En illa quam RW — quam semper opt. W — gloria decus H — sita est R — fortuna omnia RW — omnia ea H — praemia victoribus praebet W — 15. oratio vos R — me milite R — neque corpus neque animus H — 17 ni forte RWH — et nisi vos W —

XXI 1. ea omnes RH — ea homines accepere W — neque spes neque res H — ulla erat tame. W — quietam rem publicam mov. RWH — vid. tum post. H — postulavere pl. ut RWH — opis atque spei R — 2. Tunc eat. RH — locupletum RW — sacerdocium H — rap. atque alia H — aliaque omnia W — bellum aut libido R — b et lib. H — 3. esse dicebat in citeriori hispania pisonem W — Gneium pisonem R — praet. in hisp. cit. pisonem esse H — sithium R — scithium W — publium Sicium Micerium H — consilii [vel sci] R — partic. praeterea petere W — praeterea consulatum petere Gayum Anthonium H — hominem famil. RH — se consule initium belli agendi W — eo consule W — 4. Ad haec omnes bonos maledictis increpabat W — Ad hec m. increpabat H — laudare, appellare, admon W — al. suae cupiditatis compluresque periculi aut ignominiae W — ea praeda H — 5 vidit H —

XXII. 1. tempest. homines qui R — habita oratione W — pop. conscios sui sceleris adiiceret W — pop. conscios scel. s addiceret H — addiceret R — 2. degustassent R — in sollemnitatibus sacris R — consuevit fieri RH — ap. dicitur consil. s. atque dictitare W — eo dicticasse quo magis int. s. fid. for. H — magis fidi essent R — magis fidi for. W — 3. ficta hec et praeterea multa estimabant ab hiis H — et alia multa W — existimant ab his R — lenire [.s. posse] R — dederint H —

XXIII. 1 curius haud obsc. H — haut natus obsc. R — censores senatu R — 2. vanitas quam aud. inerat W — nec reticere H — quae ipse aud W — suamet ipsa scel. R — sua et ipse scel. W — pensi [discrecionis vel racionis] H — 3. grat. fuisset quod inop. W — polliceri minari H — c. et minari RW — ni sibi obnox. RW — ni obnoxia sibi H — 4. fulvia ex insolencia curii H — insolentia curii cognita W — insolencia curii R — quae et quomodo aud. RH — quaeque et quomodo a. W — 5. studia hominum imprimis accendit H — mandandum consulatum R — 6. invidia nobilitas estu. R — nob. aestuabat invidia W — novus homo W —

XXIV, 1. coniciis hab. H — 2. plus agit. H — oportunis locis H — pec. suam H — mutuo WH — vesulas H — ad mallium RWH — fuit princeps W — 3. generis accivisse dicitur sicut mulieres eciam H — ascivisse dicitur R — asciv. dic. sibi W — primum H — ingentes stupro corporis tolerav. sumptus R — nec luxurie H — conflaverat RW — 4. per eas se citare, urbem incendere W — vires earum H —

XXV. 1. in iis er. W — in hiis semper er. H — multa virili sepe audacia commisit facinora Hec H — 2. mul. nobili genere W — fortunata satis W — fort. fuit [vel erat] R — graecis et lat. docta satis fuit. Psallere R — necesse probe H — probe et multa W — instr. scivit luxuria H — 3. omnia erant quam W — decus et pudicicia fuere H — pudicicia fuerant R — fama magis parc. H — discernere H — libidine RWH — [erat] accensa R — peteretur a viris H — poter. ab eis H — 5. ingenium haut R — „vel" ante „procaci" erasum in R — multe facecie sales multus lep. H —

XXVI. 1. Hiis reb. H — si consul tum designatus f. W — designatus foret consul R — 2. sed in omnibus R — ciceroni parabat W — 3. sui consulatus W — commemoravi W — sibi catheline H — 4. Ad hec H — prov. cicero propulerat W — prov. propulerat R — prov. compulerat H — dissentiret RWH — clientum habebat occulte W — 5. venit, catilinae neq. petitiones W — consuli fecerat RWH — statuit bel W — experiri quae occ. paraverat R —

XXVII. 1. mallium fesulas RWH — atque eam H — ea parte haetruriae septimum quendam W — picenum et Cayum Jul. i. apul. misit H — 2. romae simul moliri consuli multa ins R — insidias consuli W — loca coniuratis hom. obsidere cum telo esse, jubere, alios hortari W — hortari, jubere R — parati intentique R — insomnis RW — 3. ag. sibi nichil R — ag. nil H — vocat W — leccam RW — Marcum leccam porcium H — 4. questus est W — manllium R — mallium H — se C mallium praemisisse fesulas ad eam W — quae inicium R — eumque suis H —

XXVIII. 1. Lucius phorguncius H — illa nocte H — domui sue H — 2. Quintus curius H — intelligit RH — intellexit W — periculum cons. impendebat RH — impendebat consuli W — impend. ciceroni per fulviam dol. H — 4. manllius R — mallius WH — coloniis RW —

XXIX. 1. manllii R — malli WH — jam ante R — exagitatam vulgi rumoribus W — 2. plerunque solet fieri in atr neg. W — solet fieri RH — ut darent RWH — detrimenti res publ. W — 3 mag. maxime H — bellum agere W — summum iudicium H — iussu populi nulli W — nulli H — nullum R —

XXX. 1. Paucos post d. L. servius sen. W — fesulas allatas H — manllium R — mallium WH — kalendarum H — novembrium RW — 2 dicebat simul W — solet dici W — solet [s. fieri] R — solet fieri H — arma portare RH — arm. parare W — capua H — et in apul. W — 3 senatus decreto marcius rex fes. Metellus cretus R — decreto senatus H — Ig decreto senatus Q. martius rex mittitur fes. W — 4. missi sunt hii H — ea loca. Nam utrique imperatores ad urbem impediti erant, ne W — missi. utrique R — 5. praetores sunt missi Q. pompeiius ruffus capuam W — iisque perm. W — hiisque permissum est H — ut R — exercitus R — compsrent W — 6. Ad haec RWH — indicasset WH — remp. orta erat precium servo decreverunt libertatem et centum sextaria Libero autem impunitatem e. r. et ter ducenta milia sexterciorum Itemque H — praem. decrevere servo W — et c. sextertia R — eius et s. W — ducenta milia. Item decr. RW — 7. vigiliae per totam urbem W — iisque R — hiisque W —

XXXI. 1. quies peperat W — 3. Ad haec RWH — belli magnitudine W — misereri H — rogitare deos WH — 4. At [sed] R — Atque W — mov. quae antea tametsi p. parabatur W — lege plotia W — l. plauticia H — a L. paulo W — 5. causa aut sui RW — causa et sui H — sicut H — sicut lacessitus jurgio W — 6. oracionem luculentam H — 7. ut paratus ad simulanda R — dimisso RH — postulare a patribus coepit, nequid RWH — fam. se ortum dicebat, ita W — ita se ab RH — estimarent H — maiorum suorum W — in plebem romanam RWH — cum servaret eam W — urbis romane H — 8. Ad hec RH — ad haec quom maledicta al. add. W — 9. extinguam R — ruina vestra extinguam W — vestra ruina constringam W —

XXXII. 1. Deinde RWH — D. ex curia domum se pror. R — D. ex curia se domum pror. W — Ibique R — ipse secum RH — multa secum volvens W — ab inicio intellig. H — factu RWH — malliana RW — mallia c. provectus H — 2. noverat W — mandat ut q. H — quibuscumque rebus R — confirmarent W — parant H —

XXXIII. 1. haec aguntur romae C mallius W — manllius R — mallius H — ad Q martium regem W — ad marcium mittit H — *Oracio mallii ad marcium regem contra se missum* H — arma cepisse neque c. p. neque W — plerique patria W — patrie [a] R — omnes forma atq R — maiorum more R — more aliorum H — [qr.] tanta R — pretorum R — 2. maiores nostri miserti RH — patres nostri miserti W — opitulati [auxiliati] R — valentibus H — arg. a communi ere R — arg. de communi aere W — ere commune sol H — 3 a patria sec. W — recessit H — 4. nos neque imp W — causa rerum R — certamina inter H — simul cum anima W — 5 te [o imperator] atque R — Te quoque atque H — obtestamur ut RW — quod [presidium] R — nobis eam RW — eam necess. H — ulcti W —

XXXIV. 1. respondit [sic dicens] R — quid a sen. W — [illi] ab armis R — mansuetudine [illi dicebant] R — sen. populi romani RWH — ab eo frustra unquam W — petiverit auxilium H — 2. cui Literas H — mittit dicebat se W — circumventum [dicebat] R — nequiverat W — fortunae [potentibus] cedere [dicebat] R — massaliam H — proficisci [dicebat] R — tanti facinoris consc. R — 3. At ab iis W — Ab hiis H — recitavit in senatu W — Catilinae nomine RH — dicebat redditas R —

XXXV. 1 Catulo salutem RWH — Egregia [nobilis] R — [o quinte catule] re cognita R — mihi maximam magnis W — in meis magnis H — 2. in novo consilio [in conjuratione] R — ex nullo conscientia [qui non esset in (?) conscius] R — medius fid. RH — fidius licet R — 3 contum. concertatus R — non quia aes RW — n. quia alienum es H — nom sumptum ex W — nom. mutuatum ex H — solv. non possem cum alienis RW — horestylle R — Aure ie orest. H — filiaeque suae cop. W — sed quia non R — Sed quia magis non d. W — honore homines R — 4. spes pro meo casu H — rel. libertatis conserv. H — 5. plura tn (tum? tamen?) scrib H — mihi vim RWH — 6. horestyllam R — Orest. tibi commendo W — camque ab R — tuos liberos R — pro „Haveto," quod in H. deest, „aveto" RW —

XXXVI. 1. moratus R — flamineum RW — agro reatino RWH — dum in civitatem ant. foll. properat iam armis R — insignibus imperii W — mallium RWH — 2. mallium WH — mallium esse hostes indicat R — ceterique multit. H — statuit diem R — condempnatos RH — 3. decrevit H — ut antonius R — [ut] Cicero R — presidio urbi H — 4. romani populi H — Romani maxime W — solis ab ortu R — armis paterent R — [cum] domi R — affuerant ffuere tum cives H — qui se et rem p W — publicam perditum H — 5. pr. aliquis inductus W — castris quisquam R — morbi atque uti W —

XXXVII. 1. solum aliena W — coniurationis conscii W — omnino cuncta plebs [vicinarum urbium et urbis romane] H — studio novarum rerum R — [ex] studio H probabant W — probabat [commendabat] H — 2. videbatur more suo RH — 3. in civitate [illi] R — nulle opes W — omnia mutari RH — 4. Sed urbana plebs [romanus populus per excellenciam]. ea vero preceps [prona] erat de [ex] multis causis pr. o. [illi] qui H — pr. erat de multis caus. RW — 5. omn. quod ubiq. R — omn. quia u. W — petulancia prestabant Item alii qui per H — propulerat ii rom. W — hii rom. RH — sicut H — sicuti aqua in W — 6. vict. qui ex R — al. item divites H — ut regio RW — ut regio cultu atque victu H — 7. Praet pleraque juv. W — mercede manuum RH — exagitata (?) H — publicum malum H — 8. malisque moribus imbutos max. W — iusta ac W — iuxta atque R — proscripti [erant quorum] bona er [quorum] ius R — 10. Ad haec W — al. quam senatus R — 11. Ideo multos post annos id malum in civ. R — reverteret H —

XXXVIII. 1. adolescentuli H — sum potentiam R — feroxque animus R — deinde RWH — pollicendo R — magis intendere H — fiebant R — 2. summopere nit. H — nititur ope R — senatus sub specie H — 3. verum paucis W — post illa RWH — iura populi H — publicum bonum R — simulans H — certabat RH —

XXXIX. 1. marit. et metridaticum H — missus plebis R — imminute [sunt] R — imminute sunt WH — 2. crevit. Ipsi innoxii R — ii mag. W — hii mag H — ceterosque RWH — quo in

magistratu plebem W — in magistratu [in fua potestate] R — 3. [in] novandis spes [recuperande libertatis] oblata H — erexit R — 4. superior [victor] H — clades in occisione atque cal. in destructione remp R — uti ea [victoria] lic R — exaguibus ceteris qui H — 5 ffuere tum extra H — quam plures W — catilinam profecti R — in initio W — In iis W — In hiis H — erat fulvius RWH — filius senatoris R — 6. Hisdem R — Iisdem W — Hiisdem H — cujuscumque R — qui modo b u. forent R — usui bello W — quomodo usui foret bello H —

XL. 1. cuidam P. umbreno W — negotium l. dat R — inquirat W — req. eousque si H — estimans H — gallica gens H — bellicosa erat W — 2 Umbrenus eo quod H — negociatus esset RH — civitatum principibus RW — pr. civitatum H — legat. allobrogum in f. R — casum eius H — tanti mali W — 3. videt illos H — in illo [.s. senatu] R — nichil auxilii RW — mortem remedium H — expectare [sperare] R — inquit, si modo R — vultis esse H — rationem [vobis] R — mala ista H — [vos] effugiatis R — 4. ut sui RWH — miseretur H — misereretur. dicebant nichil R — nichil tam R — nec tam H — aere alieno civitatem W — 5. que foro R — qui a foro W — quod [quia] foro H — nam brutus roma aberat W — a roma RH — 6. *Post verba:* „Praeterea gabinium accerſit" *folium in Codice Rul excisum est. Oratio ita interrupta adnectitur c. XLV, §. 4 verbis:* — „tus ceteros. se a multitudine gladio defendit." — inesset sermoni H — aperit conjurationem W — innoxios [innocentes] quo [ut] leg. H — pollicitus suam operam H —

XLI. 1. merces spes vict. W — altera parte mai. W — 3. publice rei H — 5 consili cognito H — simulant H —

XLII. 1 Iisdem enim fere W — Hiisdem f. H — citeriori atq ulteriori W — in aprutia, in apulia belli motus W — brucio in apulia m. H — 2 quos paulo ante W — ante cathelina diviserat H — simul agitabant W — deportationibus W — 3. quam plures W — praetor causa cognita W — vinculis conieccerat In citer. H — citeriori gallia W —

XLIII. 1. cum iis qui W — videbatur WH — constituerat WH — gravissimam invid W — signo dato proxima H — 2. dicebatur, Statilius gabinius cum mag. W — Statilius gabinius uti H — simul duodecim loca oportuna W — incenderet WH — sed lentulus instituerat: uti familiarum filii, quorum W — omnibus simul ad cathelinam erumperent [velociter irent] H — 3 dies protelando H — languentibus [nolentibus] H — prom. maximum W —

XLIV. 1. allobroges [genus burgundorum] H — conveniunt lentulo W — perferrent W — 2. nihil doli suspic. H — venturum brevi H — 3 cum iis W — cum hiis H — rothomensem mittit ut allobr H — data atque accepta W — d. atque recepta H — firmarent W — 4. dat ad catilinam W — *Epistola lentuli ad cathelinam* H — 5. fac ut cogites W — sis, memineris W — esse virum et consyderes W — consideras H — postulant H — infimis Vale H — 6. Ad hec H — a senatu W — servicia consilio H — jussit W — accedere ad urbem W —

XLV. 1. Hiis reb. H — cuncta et edoctus lucio valerio et publio flacco et gayo promptino pr. H — promptino W — imp. ut in H — ut in p. milvio p i. depraehendant comitatus allobrogum W — 2 illis homines WH — collocatis praeceptum W — venerunt W — venerunt simul utrimque [ex utraque parte] H — sese tradunt W — 4 (cf. XL, 6) — se a multitudine gladio def. R — se gladio W — ubi primo a W — multa de W — sua salute promptinium obtest. est, qui ei R — prontinium W — promptinum H — quod [quia] notus ei erat H — praet tradidit R —

XLVI 1. confectis [peractis] o. prope [cito] p. n. declarantur consuli At illum [ciceronem] ingens cura [magnus dolor] H — 2 cura ingens W — anxius [tristis] H — deprehensis [captis] q. factu [ad faciendum] H — opus sit R — reipublicae perdundae R — reip. perdende causam f. H — 3. confirmato [deliberato] H — vocari [iubet] ad se lent. R — advocari jubet lentulum W — itemque ceparium teracinensem R — item caep. terracin. W — Item Cep. tracenensem H — 4. conveniunt RW — cog. indicio RH — 5. lent. qui praetor R — perduxit W — edem venire H — 6. vulturcium eius ordinis [senatores] R — ceperat eodem offerri iubet H —

XLVII. 1. et de litteris W — primum [vel-mo] R — fide data publ. R. — ante paucis R — accitum [advocatum] H — accitum esse nichil aliud amplius R — [dicebat] audire R — servum syllam W — Sillam publium lucium phorguncium H 2. galli [legati burgundorum] fat. At [sed] L. d. coargunt [i. simul arguunt] H — at lentulum W — sybillinis r. romae [scilicet] R — libris sibillinis [ex libris sibille] H — cornelius protendi [signari] Cinnam ac Sillam antea [fuisse sed] se tercium e. c. vatatum foret H — ante W — esse decimum annum R — auruspices ex prodiis resp. R — 3. sua signa H — signa cognov. W — decrevit RWH — abdicatus a mag. R — abdicatus lentulus a magistratu W — habeantur H — 4. lentulus traditur p. lent. R — edilis [.i custos] erat R — cornificio [vel car.] R — ante paulo H — C. terentio sen W — traditur RW —

XLVIII. 1. Interea ea plebs R — Interea conjur. W — novarum rerum R — novarum rerum p. plebs nimis W — consi [vel scil]lia R — servitute atque periculo erepta R — 2. Nam alia b. facinora plus praedae quam det. W — copiae omnes cottidiano usu erant et cultu corp. Post R — 3. Lucius terquinius adductus ad senatum erat H — tarquinius adductus R. — retractum ex itinere H — retractum [esse] R — 4. esset data [ei] R — sciret, dicere R — ediceret W — aedocet W — qui [.s. tarquinius] catilinae R — Crasso ut Cat. W — eum [catilinam] lentul. atque ceth. R. — lent. atque Ceth. H — et alii W — coniuratione terrerent R — properaret urbem acc quoad-cet. H — illi [.s. capti] R — ex periculo W — facilius periculo H — 5. nobilem [existentem] R — incredibilem rem W — lenienda [magis] R — magis laenienda W — leniunda magis quam H — privatis negociis R — conclamabant i esse falsum H — differatur H — 6. decrevit Terquinii H — amplius de se pot. W — potestatem [haberet] R — cuius gratia [vel consilio] R — esset mentitus RH — 7. eodem tempore R — [esse] machinatum R — appellato Marco craso H — 8 missum RH — ne M. crassus W — suo more R — more suscepto H — 9. Ipsum ego W — tantam contumeliam R — a cicerone RWH —

XLIX. 1. hisdem temp. R — iisdem W — hiisdem H — Gn Piso R — aut per alium H — alium nuncium [indicem] R — 2. graves inimicias R — exercebat WH — obpugnatus [contra suam voluntatem victus] H — quod in extrema W — qui extrema R — 3. videbatur oportuna H — sigillatim R — singillatim W — sigillatim [occulte] H — mentiendo RH — ementiendo W — circa edem H — animi nobilitate WH — rei publice H — praeclarius W — minarentur H —

L. 1. aguntur in senatu W — libertini pauci R — Libertine et p. W — Libertini et p. H — opifices et serv. W — cum [lentulum] eripiendum R — exquirendum [vel exquirebant] R — solebant W — 2. nuncios famulos atq. R — familiam suam atque liberos suos electos H — [i e.] lectos exercitatos R — orabat in audaciam RH — erumperent H — 3 ubi cra (?) parari H — monebant W — convocatu senatu H — refert [consul] R — de eis W — de hiis H — trad. fuerant W — ante senatus W — 4. iulius syllanus RW — sillanus Junius H — primum W — qui eo temp. R — de iis W — de hiis H — et praeterea RWH — publico furio R — sumendum supplicium dec. Jsque [sillanus] postea R — sumendum is decrev. H — motus W — iturum dixerat W — de ea re [de captis] praes. abditis referendum esse censuerat [cesar] R — 5. ubi cesar H — huiuscemodi a consule loc. est R — verba huiuscemodi W —

LI. *Oracio gay cesaris in qua sub palliata verborum ypocrisi nititur ad Liberandum captivos.* H — 1. [o] patres R — consultant dubiis R — 3. ing. ibi valet R — possidet et ea H — 4. Memorandi magna mihi copia est [o]. p. c. quod populi atque reges ira R — copia memorandi H — populi atque reges ira atque mis. H — consuluerunt RWH — malo dicere ea H — ordinate R — 5. quae opibus rei publicae crev. R — inf. et adversa RW — fuit nobis W — incaeptum esse dic. eos impunitos dim W — 6 punicis in omn. H — Carth. in pace RW — et in bello per ind. H. — nefaria [facinora] fec. R — ipsi [nostri maiores] per occ. R — fec. sed magis H — magis quod de se d R — m. quod se d. WH — quam quod in illos R — quam quod iure in illos W — quam in illos H — 7 Hoc item RH — [o]. p. c. R — apud vos valeat RH — lentuli ac cet. H — et ne magis W — 8. reperiretur R — probo Sin [sed si] H — Si mag. scel. omnia ingenia [eorum]

exsuperet [vel — rat] his utendum [esse] c. R — iis utend. W — hiis u. H — comperta sunt W H — 9. miserti R — accederent R — accideret H — familias W — collibuisset W — domus H — spoliari WH — cedem atque incend. H — 10. pertimuit R — sc. quos res H — tanta et tam R — quem non permovit tanta res et tam atrox, eum oratio incenderet? W — permovit oracio accendat H — 11. Sed non H — multo eas R — graviores equo H — 12. [o]. p. c. R — dimissi RW — vitam agunt RWH — novere mortales R — 14. Quae apud illos irac. dic. illa res. ea imperio atque superbia crudelitas app. H — iracundia apud alios W — 15. ego existimo [o]. p. c. R — cruciatus omnes W — facinora [eorum] esse R — fac. eorum esse W — in omnibus imp. RW — sed ea p. sevior f. R — sevior fuerit W — paulo ea sevior f. H — 16. certe [to] R — certe WH — dixerat H — gratias H — eamque mod. RWH — viri [illius] cognovi R — 17. mihi videtur non W — crudelis est R — aliena [ea sententia] R — nostra repub. R — 18. o syllane R — 19. supervacaneum [superfluum] R — cum praesertim dil. RWH — clarissimi [sit nobis] viri R — sint praesidia R — 20. possum equidem RWH — in luctu atque miseriis [hominibus positis] R — luctu et mis. W — Eam [mortem] cuncta mala mortalium R — neq. gaudio neq. curae W — 21. sententia RW — ut pr. in eos verberibus W — 22 vetet an alie H — aut aliae R — leges cond. W — item de condemnanatis civ. animam non er. sed in exil. mitti R — 23. Quid acerbrum W — grave est in RWH — 24. quod convenit R — quid conv. WH minori RH — maiori RH — 25 Aut enim H — reprehendit RH — parric Romani populi decr. H — tpc H (=tempus?) — moderatur gentibus R — 26. [o]. p. c. quid in aliis R — 27. ex rebus bonis [vel domesticis] R — ex bonis rebus WH — imperium ubi R — ignaros cives et RW — ignaros cives aut m. H — a dignis RWH — 28. Lacedemoniis R — remp. tractarent R — 29. Hii primum R — Ii primo W — Hii cepere primo pessi. H — invisum et ind. W — invisum undique dampnatum H — Ea re pop. letari merito R — ea re propter populus H — dicere ea f. W — 30. licentia paulatim RW 32. Nnostra in mem. R — in memoria W — scelestos et fact. RWH — merito fore nec R — 33 quisque aut domum R — postremo vas RW — ut is R — 34 paulo post RWH — ipsi ad supplicia trah. W — 35. hec ego H — hiis temp. R — sunt ingenia H — 36. in manus sit W — fals. aliquod pro H — pro vero aliquid H — gladium consul W — morabitur H — 37. [o]. p. c. R — unquam audaciae W — quo [pro ut] minus R — proba [bona] R — 38. ut arma H — a samnitibus RW — a tuscis RW — de tuscis H — sumpsere H — quod apud socios aut hostes ubique R — imitari bonos quam R — 39. eodem tempore W — imitati grecie morem H — imitari R — in cives animadvertebant W — de condemnatissimo R — 40. circnmvenire RWH — aliaque huj. W — Tunc lex portia R — et aliae leg W — quibus exilium R — permissum est dampnatis H — 41. Ego hanc [o]. p. c. quo R — Ego hanc causam H — 42. fecerunt quam sit in nob. W — 43. Placet ergo illos dimitti et augeri H — igitur dimitti et augeri W — catilinae exercitum augere R — valeant ne quis de eis post. W — de hiis H — neu quis ad sen R —

LII. 1 finem dicendi WH — alii convarie consentiebant [vel as.] R — assentiebant W — variis assenciebantur H — Catho sentenciam rogatus H — 2 aliena mens W — [o]. p. c. R — ipse mecum RH — 3. de paena eorum videntur W — cavere nos ab H — illis magis quam RWH — quam quod in H — statueremus H — 4. malefacta W — persequere RH — hec, nisi R — ne malum accidat H — evenerit RWH — 5. ego vos R — vos appello W — domos atque villas H — signa, villas R — pluris [precii] R — sint R — et si vol. R — capeseite RW — 6. Nam non [michi] ag. R — non nunc ag H — non de sociorum WH — [sed] libertas R — anima vestra W — 7. [o]. p. c. R — multa in hoc W — 8. fecissent H — maleficia R — 9. opulentia [sua] negligentiam [vestram] R — 10. id non ag. RH — haec cuiuscumque modi RW — sed cuiuscumque modi videntur an nob. H — 11. hec mihi H — aut misericordiam W — miseric. vocet H — vera vocabula W — vocabula rerum R — vocatur audatia fortitudo R — 12. se res habent R — se habent mores H — ex suorum fortunis R — bonos homines perd. R — 13. in ordine R — et moribus disseruit W — de infimis mem. H — 14 ipsosque per W — videlicet non nisi rome sint H — coniuracionibus H — per vim conducta er. H — 15. aut ibi non H — possit audatia plus ibi ad d. minores opes s.

R — 16. quidem R — pericula R — illis timuit si in t. hominum metu H — si in t. RW — eo me magis ref. mihi atque nobis W — mihi aut vobis H — 17. quare de publio H — statueritis RH — certote habetote H — simul et de W — 18. ea actencius agatis H — infirmior animus W — si paulo modo H — vos modo R — paululum vos W — vid. Ideo omnes H — 19 N. maiores vestros existimare H — 20. ita esset R — eam haberemus H — [nos] haberemus R — maior copia nobis RH — copia maior nobis W — illis est RWH — 21. liber atque delicto H — 22. Pro iis W — hiis H — nullum discrimen est W — premia virtutis R — 23 quisque sibi RH — in vacuam remp. fiat W — 24. gentem gallorum R — gallorum infestissimam W — accerserunt RW — accersere H — 25. vos autem cunct. W — cunct. et dubitatis quid inter menia R — etiam nunc dubitatis WH — 26. delinquere H — atque armatos R — 27. Ne ista vobis vereor mans. R — Sed cavete ne ista W — Videte ne ista vob. mans atque miseric. H — in mis. convertatur RWH — 28. Sed res i. est aspera R — inertia mollitia R — sed per inertiam et mollitiem W inercia atque mollicia H — sepe in maximis RWH — 29. suppiciis [suplicacionibus] mulieb. R — omnia prospere W — prospere H — secord. atq. ignavie te trad. H — 30. A. mallius torq. RW — Aulins mallius t. H — in bello W — filium quod W — 31. m. graves paenas W — cetera vita RW — videl. an cetera vita H — 32. pud. aut famae suae diis aut R — diis itemque hom. W — diis atque hom. H — umquam pepercit R — 33. nisi iterum iam patrie R — nisi alterum iam pat. W — si tantum patrie H — 34. quid de W — et caepario W — quid loquar H — pensi quicquam umquam R — unquam quicquam p. H — 35. [o]. p c. R — meercle H — in faucibus italiae urg. W — in faucibus u. H — consilii quicquam H — potest occulte RWH — 36. ego ita RH — ita censeo W — venerat hii qui in indicio vulturcii Titi H — Hii indicio R — iique inditio vulturtii W — confessique sunt H — aliaque foeda RWH — par ubi de H — sicut R — mare maiorum H — sumendum esse W — sumendum est supplicium H —

LIII. 1. pars magna R — eius sentenciam H — laudabat R — laudabant W — laudavit H — clarus atque magnus RH — habebatur. senatus decreto fit H — 2. mihi legenti R — Sed cum multa H — multaque aud. W — quae remp. domi H — fecerit W — 3. sepenumero populum rom. parva R — opulentibus W — ad hec sepe R — 4. At mihi H — egregie virtute W — paravisse R — factum est RH — ut div. RW — superasset W — 5 est corrupta R — Resp. rursus H — sustinebat At sic. H — parentum RH — 6. naturam mores et animum quantum H — quanto R —

LIV. 1. iis genus W — hiis g. H — 2. C. cesar R — munificentiis WH — habebatur magnus R — vite ille Catho mans. H — factus est W — sev. nomen addiderat W — 3. nichil largendo R — profugium RWH — pernities malis R — 4. animum suum ind. R — amicorum negociis R — bellum novum RW — posset enitescere R — 5. cathonis studium decoris H — Non certabat divitiis R — Non de div W — de factione W — cum faucioso H — sed strennuo virt. R — de virtute WH — de pudore W — de abstinentia W — itaque quo RW — petebat gloriam RWH — eam assequebatur W — illum assequebatur H —

LV. 1. in sententiam R — in eius sent. W — ratus optimum factu R — factu WH — quid in eo W — quae ad suppl. RWH — parare ea iubet R — 2. praesidiis dispositis WH — deduxit idem ceteris fit H — 3. in carcere locus RH — paulum H — ascenderis RW — 4. undique parietes muniunt R — inculta RWH — facies In H — 5. dimissus RWH — indicem R — Judices H — capitalium rerum RW — 6. gente clarissima HW — romae imperium W — gabinio, statilio W — sumptum est supplicium R — supp. sumptum est WH —

LVI 1. Dum haec W — quam ipse RW — manllius R — mallius WH — cohortes militum numero R — cohortesque W — 2. voluntatem H — aut rogatus ex sotiis W — compleverat H — in initio RWH — 3. quarta pars R — 4. iter per montes W — modo ad gallias versus R — ad galliam W — modo galliam H — sperans H — se habit. RW — incaepta sotii W — 5. cuius rei in initio R — cuius in inicio WH — magne copie ad eum H — civium causam W — communicasse WH —

LVII. 1. nunctius in castra H — et cethego R — sumptum esse RH — bellum rapinarum W — imp. atque nov. rerum illexerat R — adducit RW — fugeret R — profugeret W — profugerent H — galliam transalpinam RWH. — 2. agitare catilinam R — 3. eitis iter ex profugis c. e. popere W — prope movit H — qua descensus illi in gall. W — 4. Neque tum anthonius. H — utpote magno H — expeditos in fugam RWH — 5. se clausum WH — clausum et in R — adversas neque praes. H — factu RWH — affligere H — 6. Ita RH — habuit orationem R —

LVIII. 1. Compertum habeo o milites virtutem verba non R — addere viris H — 2. Sed quanta H — inest natura aut moribus R — natura ac mor. H — hotere [vel-tare] R — nequicquam aliquis hortatur W — 3. pauca quo W — simul advocavi R — ut W — uti consilii mei causam R — 4. o milites R — nobisque cladem adtul. quomodo dum RW — ipsi nobis cladem attul. H — operior praesidia R — 5. quo loco H - intelligite W — 6. ab gallia R — in hoc loco WH — si animus R — rerum necessitas proh. W — 8. in(ib)itis. „ib“ erasum in R — gloriam, patriam W — 9. comeatus habunde R — comunitatys habunde H — municipia et coloniae W — municipia atque coloniae RH — 10. si metu RW — illa nobis adversa H — 11. o milites n. ead. necessitudo est nobis et illis. Nos R — eadem necessitudo nobis et illis imp. W — pro pot. paucorum pugnare W — pro potencia pauc. certare H — 12. adgrediamini RW — aggrediemini H — 13. Licuit nobis RW — turpitudine aetatem R — 14. expectare. Sed quia R — 15. audatiae op. R — 16. fuga bellum sperare H — sperare cum quibus corp. teg. R — quibus WH — averteris ab hostibus R —adverteris W — 17. in prelio est maximum per. R — hiis maximum H — 18. o milites R — cum vestra facta R — existimo RH — 19. quae timidos fortes facit hortatur R — 20. circumveniri H — 21. invidet videte ne inulti H — cavete ne inulti RW — veluti pec. W — pugnantes more R —

LIX. 1. Hoc H — moratus W — ordines instructos R — educit R — deducit. Ipse pedes exercitum pro loco atque copiis instruit. Dehinc remot. W — omnibus equis R — equis omnium H — esset. Nam ut plan. W — 2 et a dext. W — dextera rupes H — cohortes instituit. W—coh. in monte constituit H — in fr. instituit. Reliquorum s. artius in subsidio coll. R - reliquorum H—3. Ab iis W — hiis H —cent. et omnes electos evocat R — omnes electos et evocatos W — prima acie subduxit R — Mallium RWH — quemdam fesulanum R — dext. publium vesulanum quemdam H — cum libertinis W — coloniis RW —prope aquilam H — marius habuisse fertur [vel dicitur] R — 4. in altera W — quia RW — qui H — in prelio R - 5. Ipse cohortes H — tumultus RWH — fronte praeterea caeterum W — subsidio R — appellabat W — hortabatur H — ut memin. WH — suis pugnare R — 6. qui amplius RWH — annis R — in exercitu cum magna gloria W — ea vero commem. W —

LX. 1. petreins signum R — accedere H — exercitus hostium RW — 2. Sed postquam H — ventum est RWH — potuit R - possit H — possit, utrinque maximo W — concurritur W — mittunt. gladiis geritur bellum. Vet. R — admittunt H — res agitur W — 3. memores acriter inst. Jlli autem haut R — 4. saucis H — multum laborabat. ipse sepe h. R — pugnare. hostem f. H — 5. contendere RW — utrisque ex lat. R — Mallius RWH — et publius fesulanus H — 6. Catiliua ubi fusas R — postquam cathelina fusas suas copias H — viderit H — generis ac prist. W — suae pristinae R — inter confertissimos RW — dignitatis fortissimus hostes incurrit ubique p. H —

LXI. 1. quanta vis animi RW — 2. locum ceperat pugnando eum anima amissa R — 3. praetoria cohors R — diversius iacebant W — diversius occubuerant H — ceciderant W — 4. cadavera hostium RW — repertus paul. H — paululum esse etiam R — aspirans H — ferocitatemque

an, quam vi virus habebat i. v. retinebat R — 5. ex copia R — 6. cuncti sui W — hostium atque vite H — 7. neque...? exerc. H — letam atque cruentam H — adeptus est R — occissus erat W — occid. in bello H — 8. e castris H — ex castris causa videndi, aut spoliandi gr. R — recognoscerent W — 9. exercitum. luctus, laeticia meror, atq. g. R — gaudium WH — Finit catilinarius. R —

Corrigenda.

p. 3. l. 13. expectetf l. exspectet
p. 5. l. 14. Persidus l. Perfidus
c. XII. l. 2. modo aedificatas W — l. modos aedificatas W —
c. XXI. l. 8. eo consule W — l. eo consule H —
c. XXII. l. 5. lenire [.s. posse] R — l. lenire H — leniri [.s. posse] R —
c. XXVI. l. 5 W — consuli l. W — peticiones R — consuli
c. XXXI. l. 8. W — 9. l. W — maled. cum alia add. H. — 9.
c. XXXVI. l. 7. uti W — l. uti WH —
c. XXXVII. l. 10. proscripti l. 9 .proscripti
c. XLIV. l. 1. lentulo l. a lentulo
c. XLV. l. 3. venerunt W — l. 3. venerunt W —
— — l. 6. erat H — praet. l. erat H — tim. et vitae H — praet.
c. XLVII. l. 4. coargunt l. coarguunt
— — — W — sybillinis l. W — quos ille [lentulus] H — sybillinis
c. XLVIII. l. 11. mentitus RH — l. mentitus RWH —
c. XLIX. l. 4. sigillatim R — l. 4. sigillatim R —
p. 15. l. 3. pertimuit R — l. pertimuit H —
— — l. 19. et 20. RW — ignaros cives aut m. H — l. H — ignaros cives aut m. RW —
p. 16. l. 14. Aulins l. Aulius
c. LIII. l. 4. egregie l. egregia